

מוראי מקומות - תענית

יב.

התענית בתפלת מנחה, ואף אינו צריך לקבל כלל ביום שלפניו דוקא, ויכול לקבל על עצמו מקודם לכן ג"כ, דאין צריך שתהי' הקבלה סמוכה לתענית. וע"ז הביאה הגמ' ראי' לשמואל מהא דמגילת תענית, דייסר עצמו, דהיינו דמי שקבל עליו מעיקרא להתענות ביום טוב של מגילת תענית, צריך לחזור ולאסור עליו ביום קודם התענית, אבל לפי רב אין צריך לעשות כלום, וסגי במה שקיבל על עצמו מעיקרא. וע"ז תי' הגמ' דלימא יאסר, דאזה"נ שהוא אסור ממילא מעיקרא. וע"ז הק' הגמ' דא"כ מהו החי', ותי' דהחי' הוא דאם עושה כן מקודם דאין כח בגזרתו לבטל נדרו.

אבל ע' בהגהות אשר"י שכ' דהמח' הוא להיפך, דשמואל מודה דיכול לקבל גם שלא בתפלת מנחה, ורב ס"ל דאינו יכול לקבל בתפלה [וצריך להיות בשעת המנחה דוקא], ובטור (או"ח תקס"ג) מבואר דהטעם הוא משום הפסק בתפלה. ולכן כ' הטור דכיון דמח' ראשונים הוא איך קי"ל, כרב או כשמואל, ממילא עדיף שלא לעשותו בתפלה, משום חשש הפסק.

וע"ע שם בטור שהביא שי' הרמב"ם והבה"ג דהקבלה היא לומר עננו בשומע תפלה במנחה דאתמול, וחולק הטור עליהם, דהא אי' בגמ' תפלת עננו אומרים רק בתענית עצמה, ולא קודם.

וע"ע שהביא מש"כ הרא"ש דגם בהרהור יכול לקבל עליו התענית, ולרב צריך להיות בשעת המנחה ולשמואל צריך להרהר דוקא בתפלת מנחה, וכן פסק השו"ע (תקס"ב, ו', ותקס"ג, א'), דהרהור מהני בשעת תפלה (וע' מש"כ המשנה ברורה [תקס"ג, ב'] לענין קבלת תענית בהרהור שלא בשעת תפלה). וע' מ"ב (תקס"ב, ל"א) דכ' דמה דמהני הרהור כאן, אף דלענין נדרים ושבועות לא מהני כלל, היינו משום דזהו דומה לנדרי צדקה, דמהני כשמהרהר בלב.

ה. רב אמר במנחה, וכו'

כ' הריטב"א (עמוד ב', עמ' פז במהדו' מה"ק) דבאמת יום תענית גמור הוא כ"ד שעות, וכמו יוה"כ, אלא דבמקצת תעניות צבור הקלו מפני טורח הצבור, וכן נמי סתם דעתו של היחיד, ומ"מ עיקר תענית הוא כ"ד שעות, ולכן צריך לקבל התענית מבעוד יום דוקא, ומשו"ה ג"כ נתנו זמן לתחלת התענית מזמן שהולך לישון או מזמן גמר סעודתו, כיון דבאמת התענית מתחילה בלילה [ועפ"ז כ' דגם שייך לומר עננו במעריב, אף דעדיין לא התחיל להתענות].

ו. מאי לאו ייסר עצמו בצלו

ע' מש"כ לעיל בשם הר"ן, וכ' המרומי שדה לפרש באו"א,

המשך בעמוד הבא

א. והוא שלא טעם כלום עד הערב... כל תענית שלא שקעה עליו החמה לא שמי' תענית

יש לעי', מה באו ב' מימרות אלו של ר' חסדא לאשמעינן. כ' הר"ן (ג. בדפי הר"ף) דקמייתא אשמעינן דאם אכל בתחלת היום ואח"כ קבל עליו תענית שעות אינו כלום, וע"ז הק' הגמ' דא"כ תענית מעלייתא היא, ותי' דהב"ע דאימלך אמלוכי, שלא קבלה עליו מתחלת היום, אלא שנמלך להתענות בחצי היום. ובמימרא בתרייתא בא לאשמעינן דאפי' קבל עליו להתענות בשעות הראשונות של היום אינו כלום, כל שהוא אוכל קודם שקיעת החמה, ונמצא שאין תענית שעות כל שאוכל כלום באותו חצי היום אלא במתענה ואימלך אמלוכי. וע' בית יוסף (או"ח תקס"ב, י') דהביא מח' הראשונים אם בכה"ג צריך לקבל עליו מאתמול או לא, הבאנו דבריהם לעיל (דף י"א), ע"ש.

ולרמב"ם (תענית א', י"ג) יש שי' אחרת בכל זה, דאם אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות שאר היום הרי זה תענית שעות. וכ' הב"י דבירושלמי משמע כדברי הרמב"ם, אבל לכאו' אינו כדברי הבבלי.

ב. א"ל אביי, הא תענית מעלייתא היא, וכו'

פרש"י, אם קבל ע"ע להתענות לחצי יום, והדר מתענה כל היום, פשוט הוא דזה חשיב תענית. אבל היכא דלא הי' דעתו להתענות, אלא דלא אכל בבקר עד חצות, וקיבל עליו להתענות שאר היום, וזהו הרבותא דמהני לתענית. ודברי רש"י לכאו' צ"ע, מ"ש הא מהא. וכ' הגבורת ארי דהיינו טעמא, דהשני נגרר ונטפל לראשון, משו"ה היכא דהחצי הראשון הי' בקבלה ולא השני, נגרר וסגי לי' בלא קבלה, משא"כ איפכא, אין הראשון שלא קיבל נגרר ונטפל לשני שאחריו שבו קיבל. אבל מ"מ הק' על רש"י, דעכ"פ זהו החי' דסגי לי' בקבלה בשעה שנמלך, ואיך אמרי' דפשיטא דתענית מעלייתא היא, וע"ש שביאר דברי הגמ' באו"א.

ג. שלא שקעה עליו חמה

כ' תוס' בע"ז (לד' ד"ה מתענין) דמה דאנו נוהגים עכשיו להתענות עד צאה"כ, הגם דמשמע בגמ' כאן דא"צ אלא עד שקיעת החמה, מ"מ לא מחתינן נפשין לספיקא. ועוד, הא אולי כוונת הגמ' דשקיעה היינו דשקעה לגמרי. וכ"כ הרא"ש כאן (ס' י"ב) דשקיעת החמה היינו צאה"כ, ולשון שקיעת החמה היינו סוף שקיעה.

ד. רב אמר במנחה, ושמואל אמר בתפלת מנחה

פי' הר"ן (ג. בדפי הר"ף), דהיינו דס"ל לרב דאינו צריך לקבל

מראי מקומות - תענית

יב. (המשך)

מחמיר ואיזה מיקל. יש שסוברים (ראב"ד) דהלשון השני מחמיר, ואם ישן אפי' תוך הסעודה הרי כבר קיבל התענית עליו. אבל הרי"ף ס"ל דהלשון השני הוא המיקל, דלשון ראשון ס"ל דכ"א מהם הוי קבלה, וקיי"ל כלשון השני, דהכל תלוי רק בשינה [וע"ע עוד שי' שם דאין שום א' מהם מיקל או מחמיר, אלא לשון א' ס"ל דתלוי דוקא בגמר סעודה, ולשון שני ס"ל דתלוי דוקא בשינה].

וע' שם שהביא הטור שיכול להתנות שיהי' יכול לאכול עד עמוד השחר, אפי' אם ישן שינת קבע. וע' בב"י שהביא מהר"מ דס"ל דאינו יכול להתנות.

ז. אבל גמר סעודתו אינו אוכל

פרש"י, אם גמר דברי הכל אינו אוכל. וכ' הגבורת ארי, דמשמע מדברי רש"י דעל המח' דמקורות הגבר ומעמוד השחר קאי, דלמ"ד מעמוד השחר, אם גמר סעודתו אחר קריאת הגבר, מודה דאז התחילה תעניתו, אבל קודם לכן מותר לכ"ע, אפי' אם גמר. ותמה הגבו"א ע"ז, הא משמע מקו' הגמ' דבכל הלילה איירי, ולא דוקא אחר קריאת הגבר, והק' אהא דפי' רש"י כן בכלל, מה הכריחו לזה, והניח בקו'.

דייסר היינו מלשון קישור, דצריך לקשר תפלת הקבלה עם השמו"ע, שנקרא צלי, וע"ז דוחין דיאסר קתני. וע"ע בקרן אורה בכל זה.

ז. ואם גזרתנו קודמת לנדרו תבטל גזרתנו את נדרו

הק' הר"ן (ב: בדפי הרי"ף), הא א"י בנדרים דפותחין לאדם בשבתות וימים טובים, כלומר דאמרי' לי' אילו היית יודע שאסור להצטער בשבתות וי"ט, כלום היית נודר, ואם אמר לאו, מתירין אותו. אלמא צריכין התרת חכם, וכן בדין, שהרי נדרים חלין על דברי מצוה. והביא לתרץ דיש לפרש זה בסוגיין ג"כ, דתבטל גזרתנו את נדרו היינו דצריך לילך אצל חכם להתיר נדרו. עוד תי' דשאני הכא דמדרבנן הוא, ועשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה. וכ' דתי' אלו נדחין ממה דאי' בירושלמי. ועיקרן של דברים הוא, דשאני קבלת תענית מנדר גמור, דאה"נ בנדר גמור צריך התרה, אבל כאן מיירי בקבלת תענית, דאין בה חומר של נדר, ולכן יכולה גזרתנו לבטל נדרו.

ח. לא שנו אלא שלא גמר סעודתו... אלא כשלא ישן וע' בית יוסף (תקס"ד, א') שהביא מח' הראשונים איזה לשון